

Sygn. akt II Ca 284/13

POSTANOWIENIE

Dnia 27 listopada 2013 r. **Sąd Okręgowy w Bydgoszczy II Wydział Cywilny Odwoławczy**

w składzie:

Przewodniczący SSO Janusz Kasnowski (spr.)

Sędzia SO Aurelia Pietrzak

Sędzia SR del. Sylwia Suska-Obidowska

Protokolant sekr. sądowy Tomasz Rapacewicz

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2013 r. w Bydgoszczy

na rozprawie

sprawy z wniosku **Z. S. (1)**

z udziałem **Z. S. (2) i M. S.**

o stwierdzenie nabycia spadku po J. S.

na skutek apelacji uczestniczek

od postanowienia Sądu Rejonowego w Szubinie

z dnia 7 lutego 2013 r. sygn. akt. I Ns 273/10

postanawia:

1/ zmienić zaskarżone postanowienie w punkcie I (pierwszym) w ten sposób, że stwierdzić, iż spadek po J. S. zmarłym 23 lipca 2010 roku w B., a ostatnio stale zamieszkałym w K. na podstawie ustawy nabyli: żona Z. S. (2) oraz dzieci Z. S. (1) i M. S. - każdy po (...) (jednej trzeciej) części;

2/ oddalić wniosek uczestniczek o zasądzenie od wnioskodawcy zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

1

II Ca 284/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 7 lutego 2013r. Sąd Rejonowy w Szubinie stwierdził, że spadek po J. S. zmarłym w dniu 23 lipca 2010r. w B., a ostatnio stale zamieszkałym w K., na podstawie testamentów własnoręcznych z dnia 6 lutego 2004r. oraz z dnia 10 września 2015r. i z dnia 18 lipca 2009r., otwartych i ogłoszonych w tym Sądzie z dnia 30 września 2012r. dziedziczy wnioskodawca Z. S. (1) w (...) częściach oraz M. S. w (...) częściach (punkt 1); zasądził od wnioskodawcy na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Szubinie kwotę 4 021 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych (punkt 2) i orzekł w zakresie pozostałych kosztów postępowania (punkt 3 i 4 postanowienia).

Spadkodawca J. S. zmarł dnia 23 lipca 2010r. w B., a ostatnio stale zamieszkiwał w K.. Dwukrotnie zawierał związki małżeńskie. W pierwszym małżeństwie urodziło się dwoje dzieci - Z. S. (1) (wnioskodawca) i jego brat J., który zmarł zaraz po urodzeniu. W drugim małżeństwie spadkodawcy z Z. S. (2) (uczestniczką) urodziła się

córka M. S. (uczestniczka). Spadkodawca nie miał dzieci przysposobionych ani pozamażeńskich. Nikt nie zawierał ze spadkodawcą umowy w przedmiocie zrzeczenia się dziedziczenia. Nikt też nie został uznany za niegodnego dziedziczenia. Do spadku należy gospodarstwo rolne. Na rozprawie w dniu 30 września 2010r. zainteresowani złożyli oświadczenia o prostym przyjęciu spadku; wnioskodawca i M. S. przypadającego im na podstawie testamentów i z ustawy, uczestniczka postępowania Z. S. (2) przypadającego jej z ustawy. Spadkodawca pozostawił trzy testamenty własnoręczne. Najwcześniejszy z nich sporządzony został dnia 6 lutego 2004r. w K.. Testamentem tym spadkodawca oświadczył, że całe zabudowanie gospodarcze wraz z przynależną ziemią zdaje w spadku swojemu synowi Z. S. (1). Taką samą treść ma testament sporządzony dnia 10 września 2005r. we W.. Trzeci testament sporządzony został dnia 18 lipca 2009r. w K.. Ze złożonego w nim oświadczenia wynika, że spadkodawca na wypadek swojej śmierci przeznaczył w spadku połowę domu na ulicy (...) w K. córce M. S.. Testamenty zostały otwarte i ogłoszone dnia 30 września 2010r. w Sądzie Rejonowym w Szubinie w niniejszej sprawie. Spadkodawca J. S. pozostawił pisemne oświadczenie z dnia 25 czerwca 2008r., w którym stwierdził, że jego syn Z. S. (1): „zachowuje się wobec mnie arogancko, bezwzględnie wbrew wszelkim zasadom wulgarnie, agresywnie, skaczący do bicia nie udzielający żadnej pomocy gdy jestem chory, omijający mnie na ulicy odgrażający się że mnie załatwi jak również okradł mnie. W związku z tym unieważniam dotychczasowe testamenty w którym powołuje go jako jednego ze spadkobierców" /k. 15 - oświadczenie/. Zarówno testamenty jak i oświadczenie spadkodawcy z dnia 25 czerwca 2008r. zostały w

2

całości sporządzone i podpisane przez J. S. (co potwierdziła opinia dr hab. A. K. - biegłej w dziedzinie identyfikacyjnych badań pisma i daktyloskopii ~ k.121 do 132).

Do spadku po J. S. należy zabudowane domem mieszkalnym i budynkami gospodarczymi gospodarstwo rolne o powierzchni 7,9900 ha, stanowiące działki o numerach (...), położone we W., gmina K., zapisane w księdze wieczystej Sądu Rejonowego w Szubinie Kw. Nr (...). Nieruchomość ta jest od wielu lat zamieszkiwana przez wnioskodawcę i jego rodzinę. Spadkodawca w regulaminie określił obowiązki Z. i H. małżonków S. jako najemców tej nieruchomości. Drugim składnikiem majątku spadkowego jest udział do (...) części we własności lokalu mieszkalnego numer (...) położonego na parterze oficyny budynku numer (...) w K. przy ulicy (...), o powierzchni użytkowej (...) m, obejmującego dwa pokoje, kuchnię, łazienkę i przedsiónek oraz pomieszczenia przynależne (piwnicę i pomieszczenie gospodarcze), zapisany w księdze wieczystej Sądu Rejonowego w Szubinie Kw. Nr (...) wraz z udziałem wynoszącym (...) w częściach wspólnych gruntu objętego Kw. Nr K. T.II. k.52 i w prawie współwłasności w tym stosunku do wszelkich części domu i innych urządzeń, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli innych lokali. Mieszkanie przy ulicy (...) przedstawia wartość 87 000 zł. Do spadku należy (...) jego część, która przedstawia wartość 43500 zł (87 000 : 2 = 43500 zł). Gospodarstwo rolne położone we W. przedstawia wartość 323 000 zł. Łącznie przedmiot spadku po J. S. posiada wartość 366 500 zł. Spadkodawca powołanymi testamentami rozporządził całym swoim majątkiem. Wartość przedmiotów należących do spadku do ogólnej masy spadkowej wynosi: gospodarstwa rolnego we W. - (...); udziału w lokalu mieszkalnym w K. przy ulicy (...) - (...). (opinia biegłego sądowego z dziedziny rzeczoznawstwa majątkowego R. H. - k. 230 do 258).

Przechodząc do oceny prawnej tych ustaleń Sąd Rejonowy uznał, że spadkodawca J. S. sporządził trzy testamenty własnoręczne, w tym dwa o takiej samej treści. Testamentami tymi rozporządził całym swoim majątkiem. Spadkobierczynią przysługującego mu prawa do lokalu mieszkalnego położonego w K. przy ulicy (...) uczynił na podstawie swego testamentu własnoręcznego z dnia 18 lipca 2009r. w całości swoją córkę M. S.. Wartość przyznanego jej spadku stanowi (...) całej masy spadkowej tj. 3/25 części spadku. Spadkobiercą zaś drugiego przedmiotu spadku w postaci gospodarstwa rolnego znajdującego się we W. uczynił syna Z. S. (1) na podstawie testamentów własnoręcznych z dnia 6 lutego 2004r. i z dnia 10 września 2005r. Wartość przyznanego mu spadku stanowi (...) całej masy spadkowej tj. (...) części spadku.

3

Sąd uznał, że oświadczenie spadkodawcy z dnia 25 czerwca 2008r. nie jest testamentem. Nie zawiera bowiem rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci i nie ustanawia spadkobiercy. Nie jest ono również skutecznym odwołaniem testamentów z dnia 6 lutego 2004r. i 10 września 2005r. Nie zostało bowiem dokonane w formie i w sposób przewidziany dla tego typu czynności. Po dacie wskazanego oświadczenia, bo dnia 18 lipca 2009r. sporządził testament na rzecz M. S. czyniąc ją spadkobiercą wyłącznie przysługującego mu prawa do mieszkania w K. przy ulicy (...). Nie powołał do pozostałej masy spadkowej w postaci gospodarstwa rolnego we W. innego spadkobiercy (niż wnioskodawca). Zatem w żaden sposób nie pozbawił ważności testamentów sporządzonych dnia 6 lutego 2004r. i 10 września 2005r. Spadkodawca zawarł w testamentach rozrządzenia nie majątkiem spadkowym jako całością, ale wyłącznie poszczególnymi przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład spadku i całkowicie wyczerpującymi jego skład przeznaczając je wskazanym w nich osobom tj. wnioskodawcy Z. S. (1) i uczestniczce M. S.. Zatem osoby te należało uznać - zdaniem Sądu Rejonowego - za powołane do całości spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów (zgodnie z art. 961 kc). Dla określenia wysokości przypadających im udziałów spadkowych konieczne było ustalenie, jaki jest stosunek wartości poszczególnych przedmiotów do ogólnej wartości spadku, a wobec braku zgodnych oświadczeń stron, celowe było przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. Z tych zasadniczych przyczyn Sąd orzekł jak w punkcie I postanowienia. Bliżej uzasadnił także rozstrzygnięcie o kosztach postępowania w sprawie (zaskarżone postanowienie wraz z uzasadnieniem - k.280 oraz k.284-289).

W apelacji od postanowienia uczestniczki Z. S. (2) i M. S. domagały się jego zmiany poprzez stwierdzenie nabycia spadku przez wnioskodawcę i uczestniczki na podstawie ustawy, a ewentualnie jego uchylecia i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania w sprawie.

Uczestniczki zarzuciły Sądowi Rejonowemu:

- naruszenie prawa materialnego, a dokładniej art. 941 kc oraz art. 946 kc i art. 961 kc poprzez ich niewłaściwą wykładnię i w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie w sprawie przejawiające się w przyjęciu, że spadkodawca pozostawił wyłącznie testamenty zawierające rozrządzenie poszczególnymi przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład spadku i całkowicie wyczerpującymi jego skład, co pozwalało uznać, że powołał wnioskodawcę i uczestniczkę M. S. do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów;

4

- naruszenie prawa materialnego, a dokładniej art 948 kc poprzez jego niezastosowanie w sprawie przejawiające się w uznaniu, iż spadkodawca nie odwołał testamentów z 06.02.2004 r. i 10.09.2005 r., pomimo otwarcia i ogłoszenia testamentu własnoręcznego z dnia 25.06.2008 r. oraz ustalenia stanu faktycznego wskazującego na skonfliktowanie spadkodawcy i spadkobiercy Z. S. (1);

- naruszenie przepisów prawa procesowego mające istotny wpływ na treść orzeczenia, a dokładniej art. 233 kpc poprzez dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny zebranego materiału dowodowego skutkujące błędnym ustaleniem kręgu spadkobierców, na skutek zbagatelizowania faktu istnienia konfliktu pomiędzy spadkodawcą, a synem (wnioskodawcą), co skutkowało niewłaściwą interpretacją oświadczenia spadkodawcy z dnia 25.06.2008r.

W dalszej części apelacji uczestniczki przedstawiły szersze uzasadnienie przywołanych wyżej zarzutów. W szczególności wywodziły, że w testamencie nie jest konieczne powołanie spadkobiercy, a możliwe jest także sporządzenie testamentu negatywnego. Taki charakter - zdaniem skarżących - miało oświadczenie spadkodawcy z dnia 25.06.2008r. odwołujące wcześniejsze jego testamenty, w których spadkobiercą ustanawiał syna Z. S. (1) (apelacja uczestniczek - k.292-296).

W odpowiedzi na apelację wnioskodawca Z. S. (1) wniósł o jej oddalenie i zasadzenie na jego rzecz od uczestniczek zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego (k.304 - 305).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja uczestniczek Z. S. (2) i M. S. jest uzasadniona. Sąd Rejonowy prawidłowo ustalił, że spadkodawca J. S. sporządził trzy testamenty, przy czym dwa w istocie tej samej treści z rozrządzeniem gospodarstwem rolnym na rzecz wnioskodawcy Z. S. (1) (z dnia 06.02.2004r. i z dnia 10.09.2005r.) oraz jeden z rozrządzeniem połową domu na ulicy (...) w K. na rzecz uczestniczki M. S. (z dnia 18.07.2009r.). Co do tych faktów zainteresowani nie wiedli sporu (testamenty - k.6 i 15 akt). Natomiast spór prowadzili co do oceny ważności (w punktu widzenia przyjętej formy) oraz skuteczności (z punktu widzenia treści) oświadczenia sporządzonego przez spadkodawcę na piśmie z dnia 26 czerwca 2008r., w którym - po opisie niewłaściwych zachowań syna Z. S. (1) wobec niego - zawarł stwierdzenie: w związku z tym unieważniam dotychczasowe testamenty, w których powołuję go jako jednego ze spadkobierców (k. 15 akt).

Zgodzić się należy z apelującymi - wbrew ocenie Sądu Rejonowego - że to oświadczenie spadkodawcy, sporządzone w całości pismem ręcznym, opatrzone datą i podpisem spadkodawcy, jest testamentem sporządzonym z zachowaniem wymaganej formy (w ujęciu art.949 § 1 kc). Można powiedzieć, że z zachowaniem takiej samej

5

formy, jaką posiadały testamenty z dnia 06.02.2004r. i z dnia 10.09.2005r. (k.6 akt). Wbrew ocenie Sądu Rejonowego zawiera treść przemawiającą w sposób jednoznaczny za tym, że jego wolą było odwołanie wcześniejszych testamentów, w których powołał uprzednio do spadku syna Z. S. (1) (w ujęciu art.946 kc w związku z art.943 kc). Innymi słowy oświadczenie spadkodawcy J. S. z dnia 26 czerwca 2008r. stanowiło nowy testament sporządzony w wymaganej formie i zawierało jasno wyrażoną wolę odwołania wcześniej sporządzonych testamentów z rozrządzeniem częścią majątku spadkowego na rzecz syna (wnioskodawcy).

Przywołany wyżej art.946 kc dopuszcza możliwość odwołania testamentu: bądź w ten sposób, że spadkodawca sporządzi nowy testament, bądź też w ten sposób, że w zamiarze odwołania testament zniszczy lub pozbawi cech, od których zależy jego ważność, bądź wreszcie w ten sposób, że dokona w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień. Zatem odwołanie testamentu może nastąpić w różny sposób, byleby wola spadkodawcy odwołania testamentu nie budziła wątpliwości. W tym przypadku spadkodawca J. S. używając określenia unieważniam dotychczasowe testamenty, w których powołuję go jako jednego ze spadkobierców nie pozostawił żadnych wątpliwości, że w ten sposób chciał, aby po jego śmierci wcześniej sporządzone testamenty zawierające rozrządzenie częścią majątku spadkowego (w postaci gospodarstwa rolnego) na rzecz syna Z. S. (1) nie wywarły żadnych skutków prawnych. W początkowej części testamentu z dnia 26 czerwca 2008r. spadkodawca starał się wyjaśnić, dlaczego unieważnia (odwołuje) wcześniejsze testamenty, wskazując na niewłaściwe zachowanie syna wobec niego, ale te wyjaśnienia pozostają w sprawie bez istotnego znaczenia. Nie jest bowiem potrzebne ujawnianie przez spadkodawcę powodów odwołania testamentu, podobnie jak i nie jest potrzebne wskazywanie przyczyn, dla których testament zostaje sporządzony. Można zatem powiedzieć, że postępowanie dowodowe w tej części, w jakiej zmierzało do ustalenia rzeczywistego kształtu stosunków syna (wnioskodawcy) z ojcem (spadkodawcą) nie było konieczne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Dla porządku jedynie wskazać należy, bowiem wnioskodawca nie czynił takiego zarzutu w odpowiedzi na apelację, że testament spadkodawcy J. S. z dnia 26 czerwca 2008r. nie był dotknięty nieważnością (z przyczyn wskazanych w art.945§1 kc). Tylko w piśmie procesowym z dnia 09.11.2010r. zawarł stwierdzenie, że spadkodawca złożył to oświadczenie testamentowe w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (k.25-26), którego w dalszym toku postępowania nie poparł żadnymi dowodami. Przeciwnie, dowody w postaci zeznań wszystkich świadków potwierdziły, że spadkodawca J. S., który zmarł nagle wskutek obrażeń doznanych w wypadku, wiedział co czyni sporządzając ten testament. Mało tego potwierdzają to wyjaśnienia uczestniczek i co istotne samego

wnioskodawcy, który składając wyjaśnienia w sprawie nie tylko nie wspominał, by ojciec kiedykolwiek znajdował się w stanie wyłączającym świadome wyrażanie woli

6

czy podjęcie decyzji, ale potwierdzał, że rzeczowy kontakt z ojcem był zawsze zachowany (k. 154-155).

W tym stanie rzeczy, skoro spadkodawca J. S. testamentem z dnia 26czerwca 2008r. odwołał skutecznie swoje wcześniejsze testamety na rzecz syna Z. S. (1), to -jak trafnie podniosły apelujące - w sprawie mogło zachodzić jedynie dziedziczenie ustawowe (po myśli art.931 § 1 kc). Co prawda pozostał ważny testament spadkodawcy z dnia 18.07.2009r. z rozrządzeniem połową domu na ulicy (...) w K. na rzecz uczestniczki M. S., który jednak nie mógł odnieść skutku ani w ujęciu art.961 kc, ani art.926 J3 kpc. Przeznaczony uczestniczce M. S. w testamencie udział we własności nieruchomości lokalowej nie wyczerpuje prawie całego spadku, a zatem nie można jej uznać za spadkobiercę powołanego do całego spadku (w ujęciu art.961 kc). Nadto rozrządzenie jedynie jednym składnikiem majątkowym, nie daje podstawy do dziedziczenia spadku przez spadkodawczynię (tu M. S.) częściowo na podstawie testamentu, a częściowo na podstawie ustawy. W orzecznictwie utrwalone pozostaje bowiem stanowisko, że w myśl art.926§3 kc, dziedziczenie testamentowe może dotyczyć części spadku, ale tylko części ułamkowej. Przykładowo: spadkodawca w drodze testamentu rozrządził na rzecz określonego spadkobiercy (...) czy (...) częścią całego spadku. Natomiast w sytuacji, gdy spadkodawca przeznaczył poszczególne przedmioty (grunt, budynki) dwóm osobom, to w takim wypadku dopuszczalne jest dziedziczenie testamentowe tylko wtedy, gdy przedmioty te wyczerpują spadek lub prawie cały spadek (art.961 kc), nie jest natomiast dopuszczalne co do pewnych przedmiotów dziedziczenie testamentowe, a co do pozostałych - ustawowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 08.09.1975r. w sprawie III CRN 218/75, czy też postanowienie tego Sądu z dnia 16.04.1998r. w sprawie I CKU 20/98 - opublikowane w systemie informacji prawnej LEX).

Mając wskazane okoliczności na uwadze Sąd odwoławczy zmienił zaskarżone postanowienie w punkcie 1 (pierwszym) i stwierdził, że spadek po J. S. zmarłym 23 lipca 2010r. w B., a ostatnio stale zamieszkałym w K., na podstawie ustawy nabyła żona - Z. S. (2) oraz dzieci Z. S. (1) i M. S. - każdy po (...) części (zgodnie z zasadą wyrażoną w art.931 §1 kc). Zmiany orzeczenia dokonał na podstawie art.386 11 kpc w związku art.13 § 2 kpc). O kosztach postępowania apelacyjnego orzekł z zachowaniem zasady wyrażonej w art.520 § 1 kpc, że - w tego rodzaju sprawach - każdy z uczestników ponosi we własnym zakresie koszty związane z swym udziałem w sprawie. Dlatego też oddalił wniosek apelujących o zasądzenie od wnioskodawcy na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.